

DOMAGOJ VIDOVIĆ

Etnonim Hrvat u antroponimiji i toponimiji

Uvod

Nedostatak povijesnih vrela na hrvatskome ozemlju prouzročeni ratovima, prirodnim nepogodama i pošastima počesto mnoga pitanja iz naše prošlosti ostavlja otvorenima. Najranija su razdoblja hrvatske povijesti nakon doseljenja iz Zakarpaća obavijena velom tajne i tek naznačena u predajama, a povijest je područja udaljenih od većih središta te povijest rubnih hrvatskih prostora (poput Crvene Hrvatske, koja se u prvim stoljećima nakon slavenskoga doseljavanja prostirala od rijeke Cetine do Drača u Albaniji) zbog manjka historiografskih podataka i danas podložna manipulacijama. Neki od mogućih odgovora na ta pitanja naslućuju se na temelju povijesnoonomastičkih istraživanja koja tek trebaju biti potvrđena arheološkim, historiografskim i arhivskim činjenicama. U ovome se radu obrađuju onomastičke (ponajprije antroponomastičke) potvrde etnonima Hrvat na južnoslavenskome području, poglavito na rubnim hrvatskim područjima.

Etnonim Hrvat u antroponimiji

Osobna se imena koja sadržavaju etnonim Hrvat, ostavimo li po strani predaju po kojoj je jedan od petorice braće i dviju sestara pod čijim su se vodstvom Hrvati doselili na jug nosio ime Hrvat, spominju od XI. stoljeća, kad je zabilježen latinizirani lik osobnoga imena Hrvatinić negdje u kopnenome dijelu Hrvatske i 1076. u okolici Biograda. Temeljni se hrvatski ili latinizirani likovi toga imena češće spominju u XIII. stoljeću u okolici Zadra i na Pagu, od XIV. stoljeća u Skradinu, Splitu, Ključu u zapadnoj Bosni te na zagrebačkome području, a od XV. stoljeća u okolici Klisa i Budvi u današnjoj Crnoj Gori. Na čazmanskome je području od XIII. stoljeća zabilježen dijalektni lik Horvatin. Pridjevak je Hrvatinić zabilježen u XIII. stoljeću u Zadru (okolica se Zadra dugo i nazivala Hrvatinić), Hrvatinić u XIV. stoljeću u zapadnoj Bosni (hrvatsko se ime u srednjemu vijeku najčešće spominjalo do Vrbasa), Hrvatinić u XV. stoljeću u okolici Budve. Na zagrebačkome su pak području u XIV. i XV. stoljeću potvrđena prezimena Hrvatinić, Hrvatinić, Hrvatinić, Hrvatinić, Hrvatinić i Hrvatinić, a u XVI. stoljeću i prezime Hrvatinić. Njima je srodno prezime Hrvatinić, najčešće prezime u Hrvatskoj. Osobno se ime Hrvatinić spominje na zagrebačkome području od XIV. stoljeća, a u Bosni ga je (po dosad poznatim podatcima) prvi ponio Hrvatinić Vukčić Hrvatinić rođen u Kotoru (danas Kotor-Varoš) oko 1350. Na zagrebačkome je području u XIV. stoljeću potvrđeno i žensko ime Hrvatinić, a u XV. stoljeću potvrđena su muška imena Hrvatinić i Hrvatinić.¹

¹ Na pomoći u potrazi za povijesnim potvdama antroponima motiviranih etnonimom Hrvat zahvaljujem kolegi Branimiru Brglesu.

U Dubrovniku se osobno ime Hrvatini spominje barem od 1281., a nešto se poslije spominje na Pelješcu (1301.) i u Konavlima (1397.). Znatnija potvrđenost osobnih imena motiviranih etnonimom Hrvat na dubrovačkome području nije slučajna jer su Konavle i Pelješac nakratko bili pod vladavinom srpskih vladara te se i nakon uspostave dubrovačke vlasti nastojao iskazati odmak od negdašnjih osvajača, a potvrđenost tih osobnih imena u trgovačkim kolonijama, u kojima su Dubrovčani počesto bili i vjerskom manjinom, upućuje na to da njihova identitetska odrednica nije bila samo mjesnom, kako se katkad želi prikazati. Osobna imena Hrvatini (od 1301.), Hrvatini (od 1475.), Hrvo (od 1475.), Hrvoje (od 1475.) i Hrvat (od 1475.) u srednjovjekovlju nalazimo i diljem istočne Hercegovine: od Bišća kod Mostara preko Zažablja, Popova, Površi i Trebinja do Biograda kod Nevesinja, stolačkoga i konjičkoga kraja te Plane kod Bileće. Da su se srodna osobna imena nadijevala u Boki kotorskoj, Paštrovićima i Baru, pokazuju prezimena Hrvat, Hrvatini/Hrvetić, Hrvojević, Hrvović i Hrvatini zabilježena

.....
 Osobna imena motivirana etnonimom Hrvat zemljopisno znatno su rasprostranjenija u Hrvatskoj, Hercegovini (ondje su znatno rasprostranjenija u istočnoj Hercegovini, u kojoj ih iz današnje perspektive ne bismo očekivali) i Bosni. Osobna imena Hrvat, Hrvatini, Hrvoj i Hrvoje potvrđena su u XV. i XVI. stoljeću i u Makedoniji.

od Stoliva u Boki kotorskoj do Bara barem od XV. stoljeća. Prezime je pak Hrvat zabilježeno kod Nikšića. Očito je da su se osobna imena motivirana etnonimom Hrvat često nadijevala u krajevima u kojima su Hrvatini bili okruženi pripadnicima drugih naroda (podalje od mora Srbima, a uz more Romanima). Tu pretpostavku potvrđuje i podatak kako su osobna imena nastala od etnonima Hrvat i Srbin usporedno potvrđena u jugoistočnoj Bosni (Fočom je vladao knez Hrvatini, a u Goraždu su zabilježena osobna imena Srpč i Srbin), dakle na poprištu kasnosrednjovjekovne hrvatsko-srpske borbe za prevlast, što upućuje na točnost pretpostavke da su međusobnih razlika Hrvatini i Srbi bili svjesni znatno prije XIX. stoljeća i buđenja narodne svijesti. Ujedno treba napomenuti da su osobna

imena motivirana etnonimom Hrvat zemljopisno znatno rasprostranjenija u Hrvatskoj, Hercegovini (ondje su znatno rasprostranjenija u istočnoj Hercegovini, u kojoj ih iz današnje perspektive ne bismo očekivali) i Bosni te da je u najstarijemu srpskom antroponimijskom spomeniku (*Dečanskim brisovuljama* iz XIV. stoljeća) potvrđeno osobno ime Hrvatini. Nije neobična ni činjenica da na Kosovu u tome ranom razdoblju nisu zabilježena osobna imena Srpč ili Srbin jer je Kosovo tada bilo središtem srpske države te nošenje takva osobnoga imena ne bi bilo razlikovno. Stotinjak su godina poslije u zemlji Brankovića (koja je ugrubo obuhvaćala Kosovo, Sandžak i sjeverozapadnu Makedoniju) popisane osobe koje su nosile osobna imena Hrvatini, Hrvatini, Hrviša, Hrvoje, Hrvojin, Hrvojica, Hrvonja i Rvoje. Osobna imena Hrvat, Hrvatini, Hrvoj i Hrvoje potvrđena su u XV. i XVI. stoljeću i u Makedoniji. I u Makedoniji i na Kosovu u tome su razdoblju potvrđena i osobna imena Srpč i Srb(lj)in.

Kad je riječ o prezimenima motiviranim etnonimom Hrvat, valja napomenuti da ona ne moraju nužno odavati pretežiti narodnosni sastav određenoga područja (štoviše, katkad označuju i područje na koje se doselila određena etnička skupina) iako zacijelo nije slučajno da su, primjerice, prezimena motivirana etnonimom Hrvat češća u Crnogorskom primorju i zapadnoj Crnoj Gori (u kojima su češće potvrđena i kršćanska imena Juraj, Marin, Martin i Mihovil, koja nesumnjivo pripadaju kršćanskomu Zapadu), a prezimena uvjetovana etnonimom Srbin u sjevernim dijelovima Crne Gore. Napominjem i kako su od etnonimskih imena na hrvatskome povijesnom području u srednjovjekovlju razmjerno česta bila osobna imena Ugrin (usp. Ugar/Ugrin 'Mađar') i Vlah.

Danas je muško ime Hrvoje jedno od najčešćih u Republici Hrvatskoj (nosi ga 12609 nositelja te je najčešće u sjeveroistočnoj Slavoniji i na zagrebačkome području), a zabilježena su i muška imena Hrvatina (35 nositelja), Hrvoslav (25 nositelja) i Hrvoj (15 nositelja) te ženska Hrvojka (198 nositeljica) i Hrvatina (11 nositeljica), a osobno ime Hrvoja (25 nositelja) nose i muškarci i žene.

.....
 Danas je muško ime Hrvoje jedno od najčešćih u Republici Hrvatskoj (nosi ga 12609 nositelja te je najčešće u sjeveroistočnoj Slavoniji i na zagrebačkome području), a zabilježena su i muška imena Hrvatina (35 nositelja), Hrvoslav (25 nositelja) i Hrvoj (15 nositelja) te ženska Hrvojka (198 nositeljica) i Hrvatina (11 nositeljica), a osobno ime Hrvoja (25 nositelja) nose i muškarci i žene.

Etnonim Hrvat u toponimiji

Kad je riječ o toponimima motiviranim hrvatskim imenom izvan Hrvatske, valja spomenuti sela Hrvati kod Tuzle i Kladnja te Gornji i Dolnji Hrvati kod Zvornika u Podrinju, odakle su se posljednji katolici iselili u Srijem i Bačku početkom XVIII. stoljeća. Pod Avalom je u Beogradu do XIX. stoljeća postojalo Rvatsko Selo raseljeno početkom XIX. stoljeća. Na putu je između Novoga Pazara na Sandžaku i Leposavića na Kosovu smješteno selo Hrvatska te zaselak Hrvatske Mohve (nakon 1945. zaselak je preimenovan u Vučju Lokvu). Kod Podgorice je pak postojalo selo Rvatska Stubica. Na području je negdašnje Crvene Hrvatske hrvatsko ime bilo posve uobičajeno i tijekom osmanlijske vladavine. Tako su Spičani (stanovnici područja između Budve i Bara) sami sebe nazivali Crvenim Hrvatima, Porta ih je nazivala Hrvatima, a njihova vođu Hrvat-bašom. Hrvatsko je ime u toponimiji potvrđeno i na Ohridu, Prespanu i Bitoli, u blizini Maratonskoga polja i nedaleko od Mikene, no ne treba od toga graditi mitove. Hrvati su bili, po mišljenju dijela povjesničara, vojnom elitom te je nošenje njihova imena bilo prestižno među Slavenima tijekom doseljavanja u južnu i jugoistočnu Europu.